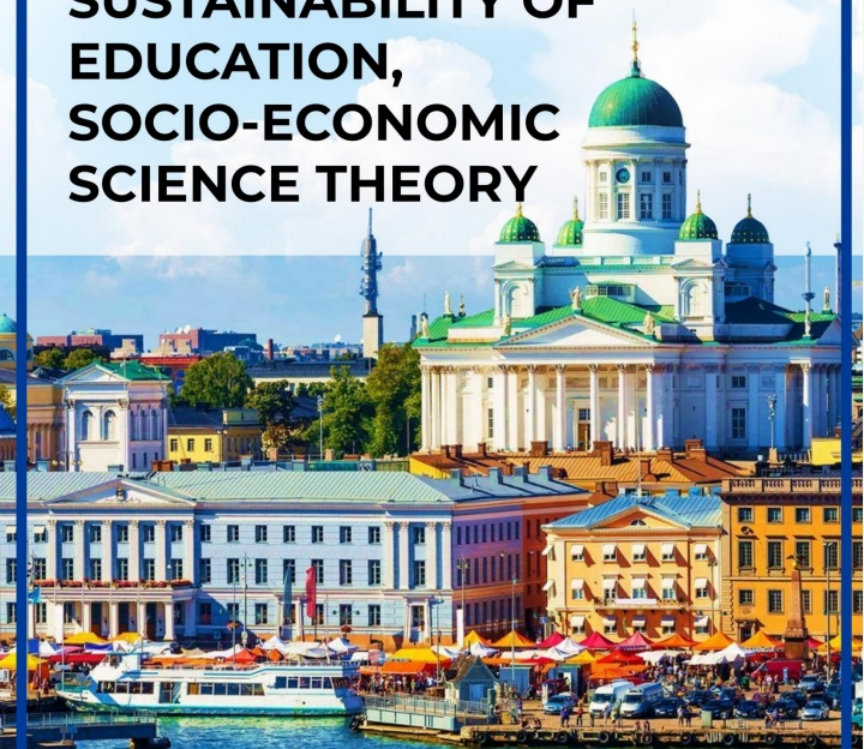

FINLAND

INTERNATIONAL SCIENTIFIC
ONLINE CONFERENCE

SUSTAINABILITY OF EDUCATION, SOCIO-ECONOMIC SCIENCE THEORY

Info.interconf@mail.ru

www.interonconf.net

Finland, Helsinki international scientific online conference
"SUSTAINABILITY OF EDUCATION SOCIO-ECONOMIC SCIENCE THEORY"

ISOC
INTERNATIONAL
SCIENTIFIC
ONLINE
CONFERENCES

Finland, Helsinki international scientific online conference
"SUSTAINABILITY OF EDUCATION SOCIO-ECONOMIC SCIENCE THEORY"

SUSTAINABILITY OF EDUCATION SOCIO-ECONOMIC SCIENCE THEORY: a collection of scientific works of the International scientific online conference (7th October, 2022) – Finland, Helsinki : "CESS", 2022. Part 2– 180 p.

Chief editor:

Candra Zonyfar - PhD Universitas Buana Perjuangan Karawang, Indonesia Sunmoon University, South Korea.

Editorial board:

Martha Merrill - PhD Kent State University, USA

David Pearce - ScD Washington, D.C., USA

Emma Sabzalieva - PhD Toronto, Canada

Languages of publication: русский, english, қазақша, o'zbek, limba română, кыргыз тили, ӡӡӡӡӡӡ....

The collection consists of scientific researches of scientists, graduate students and students who took part in the International Scientific online conference.

" SUSTAINABILITY OF EDUCATION SOCIO-ECONOMIC SCIENCE THEORY ". Which took place in Helsinki on October 7th, 2022.

Conference proceedings are recommended for scientists and teachers in higher education establishments. They can be used in education, including the process of post - graduate teaching, preparation for obtain bachelors' and masters' degrees. The review of all articles was accomplished by experts, materials are according to authors copyright. The authors are responsible for content, researches results and errors.

© "CESS", 2022
© Authors, 2022

Finland, Helsinki international scientific online conference
"SUSTAINABILITY OF EDUCATION SOCIO-ECONOMIC SCIENCE THEORY"

TABLE OF CONTENTS

Нодирбек Кабилович Турабоев МАЗҲАБИМИЗДАГИ МУЪТАБАР ФИҚҲИЙ МАТНЛАР ЁЗИЛИШ ТАРАҚҚИЁТИ	7
Ashurova Ulq'o'zi Isroil qizi O'RTA OSIYOGA DEPORTATSIYA QILINGAN KOREYSLAR	11
Бойдавлатов Исломбек Фахриддинович ТАЪЛИМДА ИННОВАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯЛАР	15
Тоҳиржон Хожимуродов ЎЗБЕКИСТОНДА МИЛЛИЙ-МАДАНИЙ МЕРОСНИ ТИКЛАШНИНГ ЗАРУРИЯТИ ВА ТАРИХИЙ ИЛДИЗЛАРИ	20
S F Abdullayeva	

ISSUES OF ANALYSIS OF THE FINANCIAL CONDITION OF BUSINESS ENTITIES	
Муҳаммадалиев Минҳожидин Қурбонали ўғли ИШНИ СУДГА ҚАДАР ЮРИТИШ БОСҚИЧИНИНГ ТЕРГОВГА ҚАДАР ТЕКШИРУВ ШАКЛИДА ШАХСНИ ҲИМОЯ ҲУҚУҚИ БИЛАН ТАЪМИНЛАШ	124
Муҳаммадалиев Минҳожидин Қурбонали ўғли ИШ ҲУЖЖАТЛАРИ БИЛАН ТАНИШТИРИШ – ШАХСНИНГ ҲУҚУҚЛАРИНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ МУҲИМ ШАКЛИ СИФАТИДА	127
Ashirov Anvar Azamat o'g'li 14-15 YOSHLI BASKETBOLCHILARNI JISMONIY SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	131
Ashirov Anvar Azamat o'g'li 14-15 YOSH BASKETBOLCHILARNI MAXSUS TEZKORLIK JISMONIY SIFATLARINI SHAKLLANTIRISHDA HARAKATLI O'YINLARNING O'RNI VA RIVOJLANTIRISH MASALALARI	137
Абдурахмонов Дилмуроджон Махманазарович ЖАНУБИЙ ФАРФОНА АДИБ ЛАНДШАФТЛАРИНИ МЕЛИОРАТИВ ХОЛАТИ ВА УНИНГ ЎЗГАРИШИ	142
Yuldosheva Niginabonu Anvar qizi PRACTICAL SIGNIFICANCE AND EFFICIENCY OF INTERACTIVE METHODS IN LANGUAGE TEACHING	150
Fozilov Umar Xo'rozboyevich ЗАМОНАВИЙ АРАБ ТИЛИНИНГ ФЕЪЛЛИ ФРАЗЕОЛОГИК БИРЛИКЛАРИ	154
Холмуминов Тоҳир Зайлиевич СУВНИ ТЕЖАЙДИГАН СУФОРИШ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ	160
Холмуминов Тоҳир Зайлиевич ИРРИГАЦИЯ ВА АГРОТЕХНОЛОГИЯЛАР СОҲАЛАРИНИ ЎҚУВ-ТАРБИЯВИЙ ЖАРАЁНИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШДА ИННОВАЦИЯНИНГ ЎРНИ	164
Turdiyev Zohidjon Nasirovich D. Muxiddinova "MING BIR KECHA"NING XIYLA KOR VA SEHRLANGAN YIGIT NOMLI SEHRLI ERTAKLARIDA NOPOK METAFORANING BERILISHI	168
Timirov X.N VAKUUM TRUBKALI QUYOSH KOLLEKTORINING TUZILISHI VA ISHLASH PRINSIPI	172
Allayorova Sojida Umrzoqovna BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINING NUTQIDA FAOL SO'ZLAR QATLAMINI OSHIRISH TEXNIKASI	175

МАЗҲАБИМИЗДАГИ МЎЎТАБАР ФИҚҲИЙ МАТНЛАР ЁЗИЛИШИ ТАРАҚҚИЁТИ

Нодирбек Кабилович Турабоев

Ўзбекистон халқаро ислом академияси таянч докторанти

Аннотация: Ислом илмлари ичида фиқҳ катта аҳамиятга эга. У катта икки тармоққа бўлинади. Биринчиси, усулул фиқҳ ва иккинчиси, фуруўул фиқҳ. Мақолада фуруўул фиқҳ соҳасидаги турли асарлар ҳақида сўз боради. Шунингдек, мухтасар матнларнинг пайдо бўлиши ва унинг ривожланиши бир нечта асарлар мисолида очиқ берилган.

BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINING NUTQIDA FAOL SO'ZLAR
QATLAMINI OSHIRISH TEXNIKASI

Allayorova Sojida Umrzoqovna

Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika universiteti Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrası
o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'quvchilar nutqini o'stirish va rivojlantirish, undagi kamchiliklar, ularni bartaraf etish omillari haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: Nutq, til, psixolingvistika, Grammatik tizim, oila, farzand, didaktika.

Аннотация: В данной статье рассматривается рост и развитие речи учащихся, ее недостатки и факторы их устранения.

Ключевые слова: Речь, язык, психоллингвистика, грамматический строй, семья, ребенок, дидактика.

Annotation: This article discusses the growth and development of students' speech, its shortcomings and factors for their elimination.

Key words: Speech, language, psycholinguistics, grammatical structure, family, child, didactics.

Til – bu ijtimoiy hodisadir. O'zbekiston Respublikasi hududida yashayotgan har bir xalqning ona tili uning milliy o'ziga xosligi va ma'naviy madaniyatining yorqin ko'rsatkichidir. Til tafakkur bilan monand bog'langani holda ongni shakllantiradi. Nutq va tafakkur o'rtasidagi bog'liqlik nafaqat psixologik jarayonlarning chuqur bosqichlarida, balki ijtimoiy hodisalar darajasida ham namoyon bo'ladi. So'zning insonga, uning xulq-atvoriga ko'rsatadigan ta'siri barchaga yaxshi ma'lum. Garchi til bilan tafakkur bir-birisiz yashay olmasa ham ular o'zida aynan bir hodisani ifodalamaydi. Tafakkur – obyektiv borliqning intihosi, til esa – ifoda usuli, fikrni boshqa kishilarga berish va mustahkamlash vositasi. So'z bilan tushuncha dialogik tarzda bir-birini taqozo etadi.[1,3]

Hozirgi paytda mamlakatimizda tillar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarda ikki tamoyil mavjud: bir tomondan, milliy tillarning yanada rivojlanishi va takomillashuvi, o'zga tomondan esa o'zbek tilining davlat tili sifatidagi ahamiyatining oshishi ro'y bermoqda.

O'zbekiston Respublikasining mustaqillikka erishishi va yuzaga kelgan iqtisodiy ehtiyojlar mamlakatdagi ko'p sonli aholining ona tili bo'lgan o'zbek tilini davlat tili sifatida o'rganishni shart qilib qo'ydi, bu esa ko'p millatli jamiyat sharoitida katta ijtimoiy ahamiyat kasb etadi.

Tildan foydalanish – bu ijtimoiy faoliyatning muayyan turi sohasida kishilarning o'zaro muloqotidir. Hozirgi davr nuqtayi nazaridan olib qaralganda quyidagilar eng muhim sohalar hisoblanadi:

- xo'jalik faoliyat sohasi;
- ijtimoiy-siyosiy faoliyat sohasi;
- maishiy soha;
- uyushtirilgan muloqot sohasi;

175

- badiiy adabiyot sohasi;
- ommaviy kommunikatsiya sohasi;
- estetik ta'sir ko'rsatish sohasi;
- xalq og'zaki ijodiyoti sohasi;
- ilm-fan sohasi;
- ish yuritishning barcha turlari sohasi;
- shaxsiy istiqbol sohasi;
- diniy soha.

Biz ko'rib chiqayotgan jihatdan olinganda esa eng dolzarbi maishiy soha va uyushtirilgan ta'lim sohasidir. Ko'p yillik amaliyot shuni ko'rsatdiki, o'quvchi-likda bilingvizm (ikki tillilik) o'quvchi hayotida har bir tilning tutgan o'rniga, u-ning ikki tillilikdan qaysi vaziyatlarda va qay darajada foydalanishiga bog'liq hol-da shakllanadi. Boshlang'ich ta'limda ikki tillilik shakllanishining quyidagi o'ziga xos holatlarini ko'rsatib o'tish mumkin:

- o'quvchi tug'ilgan paytidan boshlab ikki tili oilada bir tildan o'zga tilga o'tib

– diniy soha.

Biz ko'rib chiqayotgan jihatdan olinganda esa eng dolzarbi maishiy soha va uyushtirilgan ta'lim sohasidir. Ko'p yillik amaliyot shuni ko'rsatdiki, o'quvchi-likda bilingvizm (ikki tillilik) o'quvchi hayotida har bir tilning tutgan o'rniga, u-ning ikki tillilikdan qaysi vaziyatlarda va qay darajada foydalanishiga bog'liq hol-da shakllanadi. Boshlang'ich ta'limda ikki tillilik shakllanishining quyidagi o'ziga xos holatlarini ko'rsatib o'tish mumkin:

– o'quvchi tug'ilgan paytidan boshlab ikki tili oilada bir tildan o'zga tilga o'tib muomala qilish sharoitida tarbiyalanadi;

– o'quvchi oilada ona tilida so'zlashadi, undan tashqarida esa (qo'shnilar, qarindoshlar va boshqa shaxslar bilan) o'zga tilni o'zlashtiradi;

– o'quvchi o'zga tilni aniq maqsadga yo'naltirilgan mashg'ulotlarda va ulardan tashqari vaqtlarda maktabgacha boshlang'ich ta'limda egallaydi.

Psixolingvistik adabiyotlarda yozilishicha, haqiqiy ikki tillilik faqat odam hech bo'lmaganda bitta tilda har qanday fikrni mos tarzda ifodalashga qodir bo'lgan taqdirdagina rivojlanadi. Agarda nutq bironta tilda ham to'laqonli shakllanmagan bo'lsa, bu holda fikr tuzilmasi buzilib ketadi va oz fikrini ifodalashga bo'lgan intilish muvaffaqiyatsizlikka uchraydi, bu esa nafaqat psixologik depressiyaga, bal-ki muloqot sifatidagi chuqur yo'qotishlarga va inson shaxsiga ziyon yetishiga olib keladi. Yarim tillilik deb ataladigan bunday hodisa, umuman olganda, jamiyat u-chun ham ancha xavflidir, chunki bunda uning a'zolarining muayyan qismi his-siyotlarini boshqara olmaydi hamda o'z hissiyotlari, ehtiyojlari, istak-xohishlarini tegishli tarzda so'z shakliga keltira olmaydi. Agarda inson xohlagan narsasini ayta olmasa, u boshqalar bilan teng ravishda raqobatlashishga, kommunikatsiyaning odatdagi shakllaridan foydalanishga qodir bo'lmay qoladi hamda u o'z-o'zini boshqarishning qandaydir boshqa shakllariga murojaat qilishga, ba'zan esa zo'ravonlik qilish, kuch ishlatishga majbur bo'ladi. Shundan kelib chiqqan holda, ilk yoshdan boshlab individning nutqiy rivojlanishini tuzatishni to'g'ri tashkil etish zarurdir.

Ilk qadam ona tilini qabul qilishga va keyinchalik har qanday boshqa tilni o'zlashtirib olishga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Til qanchalik oldin egallab olinsa, bilimlar ham shunchalik oson va to'liqroq o'zlashtiriladi.

O'quvchi tug'ilgan paytidan boshlab ijtimoiy mavjudot hisoblanadi. Uning har bir yosh bosqichidagi ijtimoiy rivojlanishi o'z xususiyatlariga, vazifa va mazmuniga ega bo'lib, ularni amalga oshirish uchun pedagogika sohasidagi ishlarga tegishli shart-sharoitlarni yaratish dardkor.

O'quvchi tilining grammatik tizimini o'z vaqtida shakllantirish – uni to'laqonli nutqiy va umumiy psixologik rivojlantirishning muhim sharti hisoblanadi.

Tilning grammatik tizimini o'quvchi predmetli harakatlarni o'zlashtirish bilan uzviy bog'liqlikda bilishni rivojlantirish asosida egallaydi. o'quvchi nutqining grammatik tizimini shakllantirish morfologiya (so'zlarni sonlar, kelishiklarga qarab o'zgartirish), so'z hosil qilish (maxsus vositalar yordamida bir so'z negizida boshqa so'zni hosil qilish), sintaksis (oddiy va qo'shma gaplarni tuzish) ustidagi ishlarni o'z ichiga oladi. O'quvchilarning grammatik rivojlanishi boshqarishni pedagog eng avvalo ham o'quvchining o'zi bilan (dialog shaklida), ham boshqa bolalar bilan birgalikdagi muloqot faoliyati vositasida amalga oshirishi lozim. O'quvchilarda grammatik tizimni – sintaksis, morfologiya, so'z hosil qilishni shakllantirish o'zining alohida xususiyatlariga ega bo'lib, ularni rivojlantirish uchun pedagog turli vositalarni qo'llashi dardkor. Morfologiya va so'z hosil qilishni o'zlashtirish uchun rag'batlantiruvchi til o'yinlari; sintaksisni rivojlantirish uchun esa keng fikr bildirish, motivatsiyani yaratish muhim.[2,96]

Ma'lumki, o'quvchilar o'z iqtidoriga qarab turlicha darajada rivojlanadi va o'z navbatida pedagogning rahbarligi ham bosqichli xususiyatga ega bo'ladi. O'quvchi hayotining beshinchi yilida pedagog rag'batlantirishga (gap so'z hosil qilish va so'z ijodkorligi xususida bormoqda); oltinchi yilda – gap tarkibini eng oddiy tahlil qilish, nutqning grammatik to'g'riligini shakllantirishga (so'z o'zgartirishda); yettinchi yilda – hosila so'zlar o'rtnasidagi rasmiy-semantik munosabatlarni oddiy tahlil qilishga, nutqiy ijodkorlikka, murakkab sintaktik tuzilmalarni ixtiyoriy tuzishga alohida e'tibor berishi lozim.

Didaktik o'yinlar va grammatik mazmundagi mashqlar o'quvchilarning tilga oid o'yinlarini, ularning grammatika sohasidagi faolligini rag'batlantirishning muhim vositasidir. Pedagog o'quvchilarga so'z birikmasini o'ylab ko'rish, so'ngra gapda so'zlarni bir-biri bilan to'g'ri bog'lash qobiliyatini o'rgatishi zarur.

O'quvchilar fikrlarida murakkab sintaktik tuzilmalarni shakllantirishni yozma nutq vaziyatida, ya'ni o'quvchi matnni aytib turadigan, katta yoshli kishi esa, uni yozib

lozim.

Didaktik o'yinlar va grammatik mazmundagi mashqlar o'quvchilarning tilga oid o'yinlarini, ularning grammatika sohasidagi faolligini rag'batlantirishning muhim vositasidir. Pedagog o'quvchilarga so'z birikmasini o'ylab ko'rish, so'ngra gapda so'zlarni bir-biri bilan to'g'ri bog'lash qobiliyatini o'rgatishi zarur.

O'quvchilar fikrlarida murakkab sintaktik tuzilmalarni shakllantirishni yozma nutq vaziyatida, ya'ni o'quvchi matnni aytib turadigan, katta yoshli kishi esa, uni yozib boradigan vaziyatda amalga oshirish tavsiya etiladi.

O'quvchiga bir turdagi tuzilmalardan foydalanmagan holda so'zlarning to'g'ri tartibini qo'llashni o'rganishda yordam beradigan mashqlarga alohida e'tiborni qaratish zarur. Muhimi, o'quvchida gap tarkibi haqida va har xil turdagi gaplarda leksikadan to'g'ri foydalanish haqida oddiy tasavvurlar shakllansin. Buning uchun o'quvchilarga gapda so'zlarni birlashtirishning turli usullarini, so'zlar o'rtasidagi ayrim mazmunli va grammatik bog'liqliklardan foydalanishni hamda gapni intonatsion jihatdan rasmiylashtirishni o'rgatish zarur.

Shunday qilib, nutqning grammatik tizimini shakllantirish jarayonida sintaktik birliklar bilan amallar bajarish ko'nikmasi shakllanadi, muayyan muloqot sharoitida va ravon monologik fikrlarni tuzish jarayonida til vositalarini ongli ravishda tanlash ta'minlanadi.

O'quvchi tilining grammatik tizimini shakllantirish uning nutqi (tili) rivojlanishining umumiy oqimida ro'y berishi lozim; pedagogik rahbarlik shakllari va metodlari umumiy

177

Finland, Helsinki international scientific online conference
"SUSTAINABILITY OF EDUCATION SOCIO-ECONOMIC SCIENCE THEORY"

nutqiy rivojlanishning bosqichma-bosqich xususiyatga egaligini, eng avvalo dialog va monologni, so'zgacha bo'lgan mazmunli-semantik tizimdan vaziyatga oid ixtiyoriy iborali nutqqa o'tish (undan keyinchalik dialog va monolog rivojlanadi), o'quvchilarning nutqiy havaskorligi sohasi sifatida tengdoshlar bilan muloqotning dialogik shakllarini o'zlashtirishni hisobga olishi lozim.

O'quvchilar nutqini rivojlantirish murakkab psixologik jarayon bo'lib, u faqat o'quvchining eshitgan nutqiga taqlid qilishidan iborat emas. Bu jarayon o'quvchilarda muloqot faoliyatini rivojlantirish va birinchi navbatda, muloqotga ehtiyoj mavjudligi bilan bog'liqdir. Nutqni rivojlantirish nafaqat o'quvchini atrof-muhit bilan tanishtirish, balki uni umumiy ruhiy rivojlantirish uchun ham zarur. Oilada o'quvchi nutqini o'stirishdan maqsad og'zaki nutqni adabiy til me'yorlariga muvofiq holda egallashi, faol nutqqa kirishishini ta'minlashdan iborat. Farzand nutqini shakllantirish va rivojlantirishda ota-ona o'zi oldiga quyidagi vazifalarni qo'ygani ma'qul:

- farzandida so'zlashish odobini tarbiyalash;
- lug'at boyligini shakllantirish, boyitish, mustahkamlash va faollashtirish;
- nutqni grammatik jihatdan shakllantirish va rivojlantirish;
- ravon nutqni takomillashtirish;
- badiiy asarlar bilan tanishtirish;
- savod o'rganishga tayyorlash.

O'quvchilardagi ko'plab nutqiy muloqot va ko'nikmalar mashg'ulotlardan tashqarida shakllanadi. O'quvchilar bog'chasida bolalarning kattalar (pedagoglar, tibbiyot hamshiralari, o'qituvchi yordamchisi va boshq.) bilan muloqoti har xil faoliyat turlarida ro'y beradi. Mehnat jarayonida - xo'jalik-maishiy, qo'l va qish-loq xo'jaligi mehnatida o'quvchilarning lug'ati boyiyydi, aniqlashadi va faollashadi. O'yin faoliyati mobaynida pedagog ularni mustaqil nutqiy faoliyatni shakllantiradi. O'quvchilarda lug'at, mashg'ulotlarda olingan bilim mustahkamlanadi va faol-lashadi.

O'yinlarda pedagogning ishtirok etishi lug'atning boyishiga, nutqiy muloqot madaniyatini tarbiyalashga yordam beradi. Matnli, harakatchan musiqiy o'yinlar, sahnalashtirish o'yinlari o'quvchi nutqining ifodaliligini shakllantirish, to'g'ri sur'at, nafas olish, yaxshi diksiyani mashq qilishda yordam beradi. Ko'pgina o'yinlar jarayonida o'quvchilar badiiy matnlar bilan tanishadilar, esda saqlab qo'l-dilar va ularni mustaqil ravishda qo'llay boshlaydilar. Didaktik o'yinlar yorda-mida o'quvchilarda atrof-olam haqidagi bilimlar mustahkamlanadi, lug'at mustahkamlanadi, aniqlashtiriladi va faollashtiriladi. Didaktik o'yinlar nutqiy mahorat va ko'nikmalarni mashq qilishda (ibora tuzish, so'zni o'zgartirish, hikoya to'qish va h.q.) qo'llaniladi.

Maishiy faoliyat o'quvchining kattalar bilan muloqoti uchun ulkan imkoniyat-lar yaratadi. Maishiy faoliyat nutqni rivojlantirish vositasi bo'lib xizmat qilishi u-chun pedagog uni boshqarishi lozim. To'g'ri tashkilotchi pedagog maishiy faoliyat jara-yonida (ovqatlanish, kiyinish, gimnastika, sayohat va h.k.), ya'ni agarda pedagog, ayniqsa, kichik guruhlar pedagogi maishiy buyumlar nomlarini, ularning qismlari, sifati, xususiyati, qo'llanish maqsadini batafsil tushuntirsa, ular bilan tegishli harakatlarni amalga oshirsa va buni sharhlab bersa, o'quvchilarga savol bersa, ularga maishiy lug'atdan foydalanishni o'rgatsa

o'quvchilarning lug'ati boyiydi. Agarda pedagog o'z nutqida tashbeh, qiyoslash, sinonimlar, xalq og'zaki ijodi (maqollar, matallar, sanoq she'rilar)dan keng va mohirona foydalansa, uning nutqi bosiq va ifodali bo'ladi.[3,74]

Yetti yoshga kelib o'quvchi tengdoshining shaxsga oid xususiyatlarini ajrata boshlaydi. Yetti yoshli o'quvchilarda, agarda ular maktabgacha ta'lim muassasasida bir guruhda bir necha yil birga tarbiyalangan bo'lsalar, ancha uyushgan o'quvchilar jamiyati mavjud bo'ladi.

O'quvchilarda kommunikativ ko'nikmalarning yuqori darajasi va ulardan o'rinli foydalanish kuzatiladi. Ular tomonidan takliflar, iltimoslarni asoslash uchun kel-tiriladigan dalillar, baholar o'z mazmuniga ko'ra yanada takomillashib boradi.

O'quvchilar hayotining yettinchi yilida tengdoshlari bilan do'stona munosabatlarga bo'lgan ehtiyoj keskin ortadi. O'quvchilar o'z tengdoshlariga nisbatan beradigan baholar umumlashtirilgan xususiyatga ega bo'ladi. O'quvchining olamida hamma bilan do'st, agar o'quvchilar urushib qolishsa, yarashtiradi, agarda bironta o'quvchini xafa qilishsa, uning yonini oladi, o'z ustida ishlay oladi, mustaqil mutolaa qiladi, yutuqlaridan faxrlanadi mana shunday psixologik jarayonlar yuz beradi, bu jarayonlar bevosita bola lug'tini oshirishga xizmat qiladi. Axloq normalari va qoidalarini o'zlashtirib olish natijasida o'quvchida shakllanadigan etnik o'lchovlar uning universal insoniy qadriyatlarga munosabatini aks ettiradi, o'quvchi uni faqat o'z shaxsiga nisbatan qo'llash bilan cheklanib qolmaydi. O'quvchi borgan sayin kattalarga qaram bo'lmasdan mustaqil bo'lib boradi. Uning ijtimoiy tajribasi boyiydi, atrofdegilar bilan o'zaro munosabatlari murakkablashadi. Bu unga o'zini, o'zining afzalliklari va kamchiliklarini to'liqroq anglab yetish imkonini beradi. O'zi haqidagi bilimlari cheklanganligi tufayli kattalarning baholarini ishonib qabul qiladigan va o'zini katta yoshli odamning fikri orqali qabul qiladigan ilk yoshdagi va o'quvchilardan farqli ravishda, o'quvchilarda o'zi haqidagi mustaqil tasavvurlar hamda o'zini, o'z harakatlarini va tashqi xususiyatlarini baholash elementlari paydo bo'ladi.

O'quvchining kattalar hamda tengdoshlari bilan muloqoti va munosabatlarini rivojlantirish, yangi bilimlarni o'zlashtirish shuningdek o'zining obrazi va o'ziga bo'lgan munosabat shakllanishida erishilgan yutuqlar shaxsning ijtimoiy layoqat-lilik yoki yetuklik kabi kompleks bazaviy xususiyatlarida jamlanadi.

Yuqorida bayon etilgan fikrlar o'quvchining ijtimoiy rivojlanishi qanchalik murakkab ekanligini ko'rsatmoqda. Boshlang'ich ta'lim shaxsni shakllantirish, uni jamiyat shaxsiga aylantirishning eng muhim davri hisoblanadi. Shaxsni rivojlantirish uning ehtiyojlari oxir-oqibatda iste'mol qilish emas, balki albatta yaratish sohasida bo'lishini nazarda tutadi.

Ijtimoiy munosabatlarning turli xillari (davlat-siyosiy xildan tortib to maishiy va ichki oilaviy xillargacha) tilli individning shakllanish jarayoniga o'z ta'sirini ko'rsatmasdan qolmaydi. O'quvchilarning nutqini rivojlantirishda badiiy adabiyotning imkoniyatlari kattadir.

Boshlang'ich ta'limda badiiy adabiyot namunalari bilan har kuni tanishtirilib boriladi. hikoyatlar, rivoyatlar, ertaklar, maqollar, topishmoqlar, tez aytishlar va qo'shiqlar

ular nutqining ifodaliligini ta'minlab qo'ya qolmaydi, balki so'z zaxirasini ham boyitadi, adabiy til imkoniyatlaridan bahramand qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Lapasov J. Badiiy matn va lisoniy tahlil. - T: "O'qituvchi", 1995.
2. D.R.Babayeva NUTQ O'STIRISH NAZARIYASI VA METODIKASI T: "Barkamol fayz media" nashriyoti, 2018.
3. Mamajonov A. Tekst lingvistikasi. - T., TDPI., 1999.